28.4.909 8412 1

Historya nowożytn. Monizmu.

Monizm

Monizm należy dzisiaj do najgłośn. wyraz. zdawa dob. się ze tekst. do czasów; Wszystko tego wyrazu: pocz. przez Chr. Wolff = Psychol. ratio. §32: monistae dicuntur philosophi, qui non tantum unum substantiae genus admittunt

J. G. Fichte posługiw. się wyraz. unitismus

Pot. zjaw. się Monismus des Gedankens = Göschel - Monismus des Gedankens = 32 = ma to oznacz. Panlogizm Hegla = Nazwa: znany słowo. nieświadomo: Ed. v. Hartmann przekład. wyr. Unitarysm = Modern. Psychol. 371 = jeśli chodzi o jakościow. monizm =

Niebezp. przekon: się, że są niezliczone systemy podszywają się pod tą nazwą o wszyst. jednak sprzeczne się sobą = tem mniej wystar. pozorn: że ~~wstęp~~ polityczn. ale mówię o tych sprzeczn: ani się niemi nie interesuję: bo jest przekon: że monizm to nauka, która wykazała raz na zawsze - niezbicie, na podstaw. nauk ~~przyrody~~: że nie ma Bóg: ~~nie ma woli~~ woli, nie ma duszy nieśmiert.:

Kto te trzy prawdy lub trzy ~~pary~~ pary przeciw. przyjmuje:

a) Bóg - świat c) dusza - ciało

b) wyższ. wola - Konieczn. ten jest dualist:

Kto im zeprzeć, tak rządzi publicznością — [wiecznie] jest mocny;
a ze przykład rozwoju ludzk. [zdaje się] stale do mocy: [tak przyjęci mówią] świat jest
i będzie on upragnion: cel, do którego zdąża powszechna ewolucja: uczona;
Zatem precz z ideałami, niech żyje Mocny! —

28.4.909

[30-3. 909 i 31 mar. oraz 2 i 3 kwiet. miałem który odczyt. dla naszej gimn. i ze szkół realn: który wykład nau. przyrody: Monist. filoz. przyrod. w świetle monizm. nowoczyt.]

Monizm — 2

Szanowni Panowie, Przed dwoma laty, także na Wielkanoc, miał zaraz na zebran: naszej gimn. i realn. mieć kil. wykł: o filozo. przyrodn. Arysto: Tym razem sądzę mam zająć: nad zajęci: do przemów. na tych zebran. tak pożądan: obrad tem. wedł. mego zdan. bardzo ... na czasie: Filozo: przyro: w oświetle nowoczyt. monizmu. Że

Treść jej rozszerzył. znacz. na Konst. Zofiowicza potro. (409 = Histo. nowoczyt. monizmu)

Piem. odczytu: w półro. letn. 908/909 odbył się 28.4.909

Oczywiś. wszystko: także mater. oczyt. który odczyt. mian: w oddział. dzieł. mer. i pierw. dział. księg. dla naszej gimna. (podaną także tu zer. na wstępie)

Że temat ten jest na czasie, że bard. jest aktual. wid. najlep: z olbrzym. od lat kil: ciągle wzrastaj: literatu. monisty. która już to w form: dzieł poważ. już to broszur lub nawet: regul. wychodz. czasopis: prowadzi gwałtow. agitacyę, aby we wszystk. dziedzin. życia ludz: nawet monisty. dopomódz do stanowcz. zwycięst. nad innemi poglądami, które dot. panow. wśród lud. cywiliz. A zwycięst. to ma być zaraz: zwycięst. nauk. przyrodn: ~~obiekcjon~~ nad każd. inn: teorya czy relig. czy metafiz. Atejzeli

chcemy Temu odbić dać: wyrazić myśl wedle, powiedziany tak: Monizm jest jedyn. prawdz. nauk: o świecie, tak głosi się jego wszechwiedza wobec "tej nauki" każd. dualiz. pown. zniknąć: A że religia chrześcij. jest niewątpl. dualiz: bo wobec nieskończ. doskonał: Stwór. stawia świat niedosko: do czasu stworzony z przeto w pierwsze linii moniz: uważa się przeciw wszystk. form: chrześciańst: a także wszystkiej relig. lub idealizmu: i żąd. wszędzi zakaz przeciw mu gminy monistyczne.

Oczywiście już w danej formie istn. syste. monistycz: który nie uwzględn. o dualiz. żadn. ani przeciw: że zarazem dualiz. chrześcij. a przeci. jednak istnien: na Wschodzie rozmai. monisty. poglądu na świat, ale tam wykład. nie mogą tym raz zajmo. się histo. moniz: ogólnie lecz chcemy tylk. omów. współczes. i jego objawy i jego organizację. i teorye rozmaite ~~filoz przyrod~~: tak przyrodni. jak polity. społeczn. i religijno-etyczne.

I tu zastrzeg. się przeciw wszelk. zamiar. apologety: Prag. Jędrz. wytwórz. ciche: ruch
społeczn. któr. w imię nauk przyrodn. pragn. narzucić ludom Europ: nowy ustrój świata,
nie tyl. materyal. lecz i duchow: Albowiem ruch ten chce, dotychczaso. ideały, dla któr. żyje i od któr. żąda,
zastąp. nowemi! (opr.: a że tego niemoż. zrobić bez uprzed. przekształt. ustroj. kultural.
chce on w imię nauk. przyrodn. przedewszyst. wytwor. nową wiar. i pot. ją wprowadz.
w życie do potrzeb narodowo-społeczn. Dziś on bowiem prawi o nowych ideał. któr. mają być przekaz. ludom → zastosow. (czy ta nowa wiar. wszechwiedzi. jest wynik. dzisiej. badań przyrodn.
i czy ona potrafi uszczęśliw. ludzk. i zapewn. jej rozwój doskonalszy od dotychczasow.:
przyglądamy się z bliska tych wykład. spokojnie i objektyw. rozważ.: A Pp. przekon. się niebaw. że to kwest.
niezbyt ważne nawet niebacznie, która zaczyn. tylko wszelk. społeczn. porusz.: a wted. będ. żądan. p[illegible]
niejasn. publicznie, z ich jaskrawe przyrod. wygłosz. zdania swoje o przeszłości lub nie,
przeszłości przyrodn. ustanowiony moc.: każd. ostat. wykształ. pragn. mieć o tem sąd jakiś
(że ze sprawa rozpraw. się po części na tle nauk. przyrodn.: będ. kwes. przed inn. wytłum. się naturaln.
rzecz. się na ławie. w tak ważn. rzeczy, która w praktyczn. swoich następst. jak każd. syst.
filozof. w ogóle decyd. o powodzeniu lub niepowodz. tak osobist. jak społecz.:
Nie mamy bowiem do czynienia tyl. z teoryą: któr. tu i ówdzie drukiem lub wygłasz. z katedr uniwer.
lecz z praktyką agitacyjną gorąco prowadzoną. Chcąc zaś jądro rzeczy odsłon. zacz. zaraz w istocie od zdania któr. miało mieć
niewątpliwie bo wymowne, Kozzylat z Jenan i Jedli w pierw. dziel. styczn. r. 906
Zebrali się wtedy w styczn. mieście Jena różni uczeni i półuczeni
aby założ. związ. niem. monist.: Der deutsche Monistenbund.

5.5.909 v

Założen. związku monist.

W pierw. dniach stycz. r. 906 zało. w Jenie związ. niem. monistów Der deutsche Monistenbund.

Założenie to było agresyw.: orga. przeciw Kościoł. chrześcij. które istniej. w Niemcz. Zewnąd wzrasta niebezpieczeń. które zagraż. życiu niem. od ultramontaniz. i wszelk. ortodox. Areb. je odeprz. trzeb. przeciw niem. poważ. potęg. ducha. a to może być być jednolit. nowoczes. pogląd na świat. Przyjdz. do tego łatwo: że olbrzym. postęp. nauk. przyrodn. w ostatn. czas. pogłęb. i wzmocn. poznan. natu. W miarę jak postęp nauk przyrodn. wzmag się upad. i rozpadły się przestarz. dogmaty i misty. wyobraż. o świecie i ludz.; o duchu i ciele, o dogm. stworzen. i o ewolu., o powstan. i przemij. rzeczy tego świa. Miejsce dawn. dualisty. wyobra. coraz więc. zastęp. nowe monisty. Dzisiaj już tysiąc. i setki tysięcy ludz. nie znajdu. zadowol. w dawn. pogląd. na świat i chrześcijań. a szukaj. nowo. opart. wyłącz. na podstaw. naukowo-przyrodn.

Ten nowy pogl. może być być monisty, to znaczy taki, któr. uznaj. wyłącz. władz. czyst. rozu. odrzu. zaś wiar. w przestarz. dogm. i objawien. Przekona. monisty. ustaliło się nieodzowno w oddziel. Kościoł. – za już zjednoczen. wolnomyślic. wolnych gminy,

Związ. monist.

zob. Jul. Zachariewiczow: Niem. związ. Monistów i Ernest Haeckel. Krak. 908 odbit. z Przegl. Pol. sierp. 908

Stowarzyszen. etycz; gminy bezwyznaniow; związk. monistycz; prócz tego niezliczo. jednost. któr. rozumiej. dzisiej. pogl. na świat, nawracaj. się do monizm. Jednakż. to wszyst. wyrosło na zupełn. wolnym polu; potrzeb. zat. organizac. któraby wszyst. te siły rozszerzała. raz.

Stan. tedy w Jen. pod wpływ. tej oder. Związ. monist. niem. a prezes. honoro. obran. prof. Ernesta Haeckla — Ze znakomit. osób, któr. zaraz od początk. zapisali się do Związku wymien. Wil. Bölsche z Berlina — Carneri z Marburg. w Styr. prof. Dodel z Lugano, prof. Forel (Chigny près Morges) Francé Monach. — Hirth wyd. Jugend z Monach. Molenaar wyd. positiv. Weltanschauung — Monach — prof. Plate Berlin =

Pretzlik, prezes gminy haeklow. w Salzburg.

prof. Stuck w Monach — Sudermann w Berli.

Bruno Wille w Friedrichshagen — prof. Ziegl. w Jenie —

Prezes. czynn. Związku na życz. Haeckla zost. obrany Dr. Alb. Kalthoff z Bremy — któr. w swoich pism. nie raz usiłow. dowieść, że Chrystus. nigdy nie było

Ale Kalthoff już po kil. miesiąc. umarł — 11 maj 1906

Jen. sekret. zost. Henr. Schmidt =

5-5-909

Metafiz. Haeckla = Wundt = d. Metaphy. in d. Naturwissensch. der Gegenw. - p. 123 =

„Zagadki świa." są jedn. z najpopular. dzieł filozofi. - bo sprzeda.

przeszło 250.000 exempl. w niem. edy = a tłum. na wsz. języ. europ.
W sam. jęz. ang. sprzedan. drug. tyle
Gwałtow. zaczepian. w wielu punkt. gdz. aut. obrać. się poza właściw.

sob. polem specjaln. studyów. To pomiń.

Nas obchodz. metafi. zawar. w tem dziel. i która powinna być

odłączo. od stud. specjal. auto. i jego stano świa. Pomiń. także nale.

wszyst. wyraż. taktow. zapożycz. od naukt. współczes. i bran. w znacze. ukośn.

dwojak. jak atomisty: energety; mechaniz. Witaliz, biogen. phylogene.

i t.d. to zost. treść mniej więcej taka

Wszystk. się składa z materyi i siły (Stoff u. Kraft)

Mater. składa się z części masy i z cząstek eteru. Oba jedn. składn.

materyi nie są martwe, lecz siła w nich przebywaj. objaw. się w czuciu i woli

Metafi. Haeckla

D. Kultur der Gegenw. - 2e Aufl. Systemat. Philos. 908 - Leip. Berl. Teub.

(Empfindg u. Wille) lub co na to samo wycho: w objaw. uczucia i w poped. (Fühlen u. Streben). Te zaś są związ. z ruch. mater. Atomy czują przyjemno. (fühlen Lust) gdy mater. się zgęszcza (bei d. Verdichtg), czują nieprzyjemno. (fühlen Unlust), gdy mater. się napręż. i rozrzedza (bei d. Spannung u. Verdünnung der Stoffe). Dlateg. każd. objaw. pokrewieńst. (jede Aeusserg. der Wahlverwandtsch.) składników towarzyszkowe (Lust), jak towarzy. każde łącze. się rodzaj. (Vereinigung).
To łącze. się zaś stąd pocho. że owo czucie i dążen. atom. w świecie organiczn. przedewszyst. wzmag. się do w czucia, towarzysz. zjawiskom biologi. komórek a to wzmagan. się czucie w komórk. szczegółnych, czyli tak. zw. komórk. psychicznych, docho. do najwyż. stopn. przy czem te ostatn. również rozdzielają się na komór. czucia i na komór. woli. W tych najwyż. formacyach materyi odbyw. się pot. owo odbijan. się czuć i zdążań, z któr. skład. się świado. i tworzen. myśli.

To są głów. rysy tej metafi.: a drug. należ coś pokrew. w dziej. filo. Grech. je znal. wśród młodsz. fizyk. jońskich, Analog. schodz. się i rozchodzen. materyi z podob. łączen. się lub rozłącz. pierw. są zapęd. wed. myśli owej dawn. półmity. filozo pozyw. Mógłbyś Hae. łączen. się i rozłącz. materyi, przyciągan i odpychan. równ. dobrz. nazw. z Empedokl. miłości i nienawiści.

5.5.909

Metafi. Haeckla
Wundt. p. 124

Jednak - już wykorzystał. Demokr. nie był-by się zgodz. na taki obraz świa[ta] nie dla teg. że on jest zupeł. dowoln. - bo ten zewn. pozór. atomisty-cznych ona nie wyste. zgrani metafizy. poety. - lecz że w nim nie moż. dopatrz. się jedno. wewnętrznej myśli - a gniewli. Herakli. był. również surow. osądz. tej filozo. jak osąd. szyt. róż. jemu współczes. Rzeczywi. ta spekula. cała należ. do epoki poety. metafi. i obraca się wśród dowoln. porównań. i nieokreślo. cząsto. przy któr. pomi. aluzji nowożyt. często. umyj. przeniesio. się do czasów, gdz. ...ta. surow. logicz. myślen. nie była jeszcz. odkry. a nau. pozyt. znajdz. się jeszc. w swoj. dzieciąst.

Ale te porówn. nadaj. „Zagadk. świa." wartość typo. Pokaza. nam na niepospoli. przykł. (który moż. uchodz. za wzór tej. rodz.) że ile razy kto nie troszczy się o to, co przed nim ludz. wymyśli. lecz wesoło i odważ. wedł. swoj. potrzeb. utwo. sob. nowy pogląd na świat, regular. tam zawsz. gdz. filozof. zacz. t.j. z poezyą i z mitem.

Większo. ludzi tej formy pierwot. metafi. znajdu. i odbier: dla sieb w swoj. relig. Ale gdz. to się nie przytraf. lecz jednost. swobod. oddaj. się za swoj. skłonno. metafizy. tam zaws. powst. taki utwór mniej lub więc. wyglądy, utwor. z wol. poezyi i na pół zapomn. mitów będ. to filozo. pierw. w now. wzorze, odbicie i zdobycz. nowożyt. nau. 2

Większo. ludzi podob. wycieer. fantasty. w dzied. spekula. metafizy.
zachowanej dla sieb. ale tlee. otwór. wymysło. swoj poety. syst.
nie tyl. utwor. lecz i ogłosił. Że tyl. umysł. podob. wykształcon.
ale dokum. dziejów umysł. ludzk. nie bardz. obawszy. w tym obraz.
znajdu. Kopie swoich włam. utwor. fantazyjn. nie moż. nikog. za-
dziw. Więcu. okla. z któr. poszyj. Zagad. sirz " dowod. że owa
pierwot. poetycz. mitologi. metafi. nie jest zjawis. odosobnio. lecz
że ona lub podob. do niej wymysł: w który, które uważ. się za
zbyt oświad. aby wierzy jeszcze w metafi. relig. swoich lat dziecin-
nych a dorastyb. je czemś zastęp. bardz. jest powszech. zjawis.

12-5-909.

Chodzi o wykł: pogląd - Haeck. - własn. jego słów.:

Przez 40 lat H. - pracow: po literac: i jako prof: ale wyłącz. zajmow. się pracą: biologią: lub studya: na genealog. rozwoj: zwierz.

Ogól. kwest: jak stosu. bytu do myślen., siły do materj. jedno do wielo; istot. do zjawis. Bog. do świa. dyt. mimocho. porusz. i to zwie. punkt. widzen. ale zaw. pobież.

A dowiaź wielk. - metamorf. nie przeby: któr. podleg. ainni myśli, jedn. odpow. jego nie zaw. w ciąg. tak dług. czasu wypied. w ten sam spos. A trzebab. uwzględn - wszystk. (p. 104) - wszystk. trzeb. zerast. jeśli się chce otrzym. obraz kompl. jego pogląd. filozof.

Dr. Hear - Schmidt: Haeck. lubi to sam. postę: wyraż. więc. nazw: bo dla wię. wiar jest wszyst. a słow. nic. (D. Kampf um d. Welträth.

Jerzy Adickes - Kant contr. Haeckel = Orgia pomieszań. pojęć - a temu Haeck. po wykon. ozg: zarzdzi. swoj. poroz. - jego termino: tak. jest wyt: że nikt nie potreb. rob. zdaw. jasn sprawy - co właści. mar. przez niu. i.t.d.

Monismus = przyrodzo. pogląd na świa: = jednoli. pojmow. wszechświa -

Przyro. = cały świa. poznawal: sposob. nauko.

Nauki przyrod. = wiedza w pełn. znacz.

Monizm
Haeckla
With. v. Schnehen
Haeckels Reiner
u. Konsequent. Monis.
Der Monismus - II
Historisches - herausg.
von Drews - Jena 908
p-103 sq

p-104

105

p. 105

(V.) Gemeinverständ. Vorträ. u. Abhandl. aus d. Gebiete der Entwickelgslehre = 2 Bd.

(L.) Lebenswunder 37. 189

Welträthsel

Nie mas. żad. wiedzy ludz. któraby przekracz. ramy nauk przyrod. ani też nie ma nic nadprzyrodz. po za natur. lub nad nią.

[To zna: jest tyl. ta przyro. która wid. a po za nią nic więc.]

Nauki ducha: są tyl. częś. lub odnog. nauk przyrod. (L. 9. 37)

Filozo = jednoli. zebran. wszystk. poszczegół. wiadomo. przyrodzi. (L. 33,

= poznaw. przyrody - zaraz. wszyst. poszczegół. zjawis.

= nauki przyrodz. objaśniaj. w przeci. do nauk przyro. opisuj. - W. 3. 13-14.

Nau. przyrod. (Naturwissenschaft) gdy od obserwa. opisyw. i zbieran. poszczegół. fakt. doświadcz. wznos. się do myśl. zestawien. i do wyprowadz. ogól. praw - stawa się nau. przyrod. filozo = to filoz. przyrodz. -

Innej filo. nie ma -

Każ. prawdz. wiedza przyrodzo. jest filozo - Każ. prawdz. filo. jest wied. przyro:

Każ. zaś wiedza prawdzi. jest filozo. przyro.

Filozo. monisty. = monisty. wiedza przyro. (W. 158)

Moniz. czysty lub konsekw. = monizm czyst. przyrodzi.

Fundam. zaś wiedzy przyrodzi. = fizyka (L. 189)

Fizy: to więcie. wiedza fundam. która pośred. wszystk. inne

19.5.909

Właści. i na szczy. fizy. w znacz. szerz. obejmu. całą wiedz. ludz.

Bo jak cała wiedza ducha jest tyl. częścią badan. życia czyli biolo.

tak ta znów jest tyl. częś. fizy = (L. 38 W. 87)

Należ. zat. podstaw. fizy k. "Kruszka - Moniz." wydz.:

Co do mater.:

N. 11

Mater = to co przestrzenne - co wypeł. przestrz. = W. 99 L. 186

" = Stoff =

Stoff u. Materye = pojęć. odwrot. = Wechselbegr.

Pomow. dynami. mater.: = jakob. była sama siła lub objaw. jakichś sił = należ. odrzu.!

Wypeł. przestrzeni = lub przestrzenno. nie daj. się wytłum. przez same objawy siły lub energii - a jedn. to cechą najważ. mater.

Dla siły potrzeb. dźwigacz, a tym dyl. być może mater. = L. 36

Część: jakiejś masy, któr. zaj. przestrzen. i materyal. jest niezbęd. tejpot.: urzeczyw. wiedzy przyrodni.

nie wolno jej pomiąć dla sam. jasno! L. 120 -

Ale materya nie wypeł. przestrzeni w spos. jednaki, równy - robiła to w stan. pierwot. wszyst.

(N) Monismus u. Naturgesetz =

Monizm Haeckla

Schmelzen p. 106

str. 106 –

Pot. dla rozmait. powod. któr. leżą w przymiot. pierwot. mater.: w różn. miejsc. przestrzeni oraz mater. pierw. międ. wszęd. równa zaczęła się zgęszczać

Był to pierw. pocz. pracy któr. doprowadz. do rozłoż. się mater. na dwa różn. składn. = mater. ważką i eter nieważki = (W. 89. 92–93 – 98) Tyl. masa rozpa. się na ato. t. j. skła. się z drob. rozdzieło. ale jednak. i przestrz. wypeł. cząsteczek, które są w sob. niepodz. niezmienn. nieelastycz. nieprzenikal. – M. 17

M^D = Monismus als Bd zw. d. Relig. u. Wissensch.
(M^I.II = Generelle Morphologie 2 Bde =

Eter przeciw. jest wszędz. ze sob. związ. t. j. ciągła materya bar. cienka i ruchliwa = i jako taka w równ. spos. wypeł. cał. przestrz. kosmicz. o ile ta nie jest wypełnio. przez masę materyi ważkiej (ub. jej rozłożo. części – W 89 – 92)

Wprawd. wszystko-fizyk. przyjmu. że eter tak samo jak materya rozpa. się na ato. zat. skła. się z częś. rozłożonych – M. 42. =

D. Monismus etc.

a H mówi o sob.: że jest tyl. dyletan. który mało zna się na fizy. i matem. by mógł rozstrzy. jasne i stanow. stro. pewn. nauk. W. 92. 89. N. 15–16 =

N. Monismus u. Naturgesetz =

Ale jako niedokład. wykształc. – parafian. (N 15) odpowiedn. do swego stopn. wykształce. (W. 92) odrzu. owo hipot. fachowców

8

Monizm Haeckla

Str. 107

poniew. zawiódł. b. nas do poję. przestrzeni pustej i działan sił. w pewn. odległo. bez żad. pośredniego. medium. Zapew. przy. nowoż. broni jeszcze zasięg. tych pojęć = W. 89) ale przy dzisiej. stan. wiedzy przyrodn. jest to praw. nie możeb.; w żad. zaś razie nie prowad. do jasn. monisty. poglądu = W. 92 =

Dla teg. trzeb. przyj. osobn. budo. eteru = eteryczną lub dynamiczną.

W. 92 M. 42

Nie tłum. jedn. H jak w przestrz. zupeł. wypełnion. przez mater. ruch jest możeb.

ani jak poję. jasn. a dla moniz. wiekszo. poję. eteru eteryczn. nie złożon. z atom. da się pogodz. z drug. twierdz.

że moniz. musi wszystk. zjawis. bez wyjąt. sprowadz. do mechaniz.

(M. 15. L. 190)

Wedł. H. jeszcze w 78 nikt nie potraf. objektyw. pokaz. ani wykaz. eteru – V. II. 262

a teraz (99) stał się faktem pozyty. i daje się sprostow. każd. chwili w bańce, z któr. wypompow. powiet. = (W. 21 M. 16)

Wted. natural. wszyst. powątpiew. co do rzeczywist. istnien. jakiejś mater. poza świadomo. zatatwio zost. Miara i waga,

experym. chemi. i mechani., elektry. i optyczn. przekonyw. nas, że niezależ. od neor. wyobraż. istn. niezgniś. materj. w formie masy i eteru – a tyl. niejeden filozof. i niektór. przyror. sięśi [illegible] fizyczny twierd. przeciw. (W. 92)

sita, energia Nierozerwal. połącz. z mater. jest siła lub energ.

Bo [illegible] zjawisk. się mater. w przestrzen. swej rozważd. nie może być wywoł. skutk. pewnych sił i ani siła nie może być dedukow. z mater. N. 12. V. II 346

Niema mater. bez siły ani siły bez mater –

keine Stoff ohne Kraft keine Kraft ohne Stoff –

p. 108 Oba równ. pierwot. i wiecz. istnieją = W 90 L 34. 186.)

Jak sob. mamy wyobraz. to pochyg. dwóch tak różn. istot –

H. nie tłum.

To zostawia fizy. i mater.

Hipotez. – tyl. ogól. bez konkret. postaci =

p. 109 Tak sam. dla wielu energ. i siła są to pojęci. wzajem.:

może je wobec[?] wyjść.

niekt. fizy. je uważ. bardz. rozróż.

siła według fizy. = przyczyn. ruchu –

energ: czyli pracz = iloczyn siły i drogi przeb.

Ale dla H. to obojęt –

26.5.909

Monizm Haeckla
Schnehen
s. 109

98

Mimo zarzu: więg. dyst. pojęć jako mogą: być zastąp. jedno przez drug. czyli jako pojęć. zamienne

zrota: że w życiu codzienn. każd. sob. moż. coś pomyśl. pojmuj. –

Co H rozum: nie wiemy –

czy przez siłę lub energ. rozum: popęd ruchu = beweg. Kraft = W. 87

czy " " " " pracę wykon. pod wz. ruchu – N 7

zar. z zdoln. do pracy – Arbeitsfähigkeit N = Monismus

ruchend. Körper = Energie u. Naturges.

czy " " " " samruch = W. 88. 89

L. 186 –

czy wreszcie " " " z samego ducha (L. 34. V. II. 356)

Wszyst. te delik. odcien. dla więg. nie istn.

Bo dla wyst. lub konsekw. moniz. jest obojęt. czy mówi: siła i mater: zewn. były ze sobą złączo. W. 90 L. 35

lub też materya i energia – W. 14. N. 11

" " " porusz. i ruch – W. 97 – L. 186

" " " i duch (W. 14. N. 11)

" " jeszcze coś inn. – oder irgend etwas sonst =

Nie korzyst. z Auerbacha, Kanon der Physik =

ani w następ. wyd. nie chce popraw. błęd:

bo krąż. o Zegadł. – świat ci porost.

zaś i nowoż. i sumienn. pracą ostat.

Któr. ~~Kant~~ owoc swoich moral. badań „nach bestem Wissen und Gewissen" = dostarcz. zbol. porząd. i odd. na wyd.

Encykl. wszystkich: – W. 4. §. 154 =

9.6.909 Dwa prawa zasadnicze

Monizm Haeckla 19
Sehnehen
110

Dwa praw. zasadn. nowoż. wied. przyrodn.:
a) prawo zachow. chemi. mater.: – Erhaltung d. Stoffes
b) " fizyk. " siły – Erhaltung d. Kraft
nierozłączn. należ. do sieb.

W prawd. wszystko podstaw. fizy. i metafi. nie rozw. tej kwest.
alb. tyl. pobież. (N. 9. 13.)

(N) Monismus u. Naturges:

Zwolenn. zas. dualiz. zwalcz.: jedno. i należ. do sieb. owych dwóch
wiel. praw (N. 13. W. 87)

H już w 92 afirmo. ich należen. do sieb.
i połącz. je pod poję. Prawo Substancji – Substanzgesetz
bo poję. substan. u Spino.: jest wyr. nasprost. najjaśn.
i najodpowied. dla stosun. fundam. pomię. siłą a mater. (N. 9)
albo też wol. twierd.: że siła i mater. dla nas. moniz. są
to równ. nie daj. się usun. zjawis. jedne.: jestes.: Kosm.
a tem jest subst. (M. 14 W. 87)

Prawo subst. ma przeto fundam. znacz. dla nasz. monist.
pogląd. na świat – W. 87. 157 –
Jest to prawo przyrodniczej:
" " prawdy i jedyn. Kosmologi. fundam. któr. tając
w sob. wszyst. inn. prawa –

p. 110

(N.) Monismus u. Naturgesetz.

Odkryc. jego jest najwięk. wyn. 19 stul. – W. 86. N. 13

jest jedno i to samo (identyczne) z ogól. praw przyczyno. w (metaf.

z powszech. zasad. przyczy. i skutk. (N. 13)

alb. inn. wyr. dla tego ogól. wszelk. praw mechani. przyczyno. (W. 146)

Poniew. wszędz. dyt. mechani. przyczy. wykaza. w zjawis. (W. 94)

jest to gwiazda przewodn. której u nawet monisty. filozo. – prowadz. przez kolosal. labir. zagad. świat. ku ich rozwiąz. – W. 8. 148.

Z praw. substan. stoi na równi nauka rozwoju organi= zało. przez Göth. Lamarcka i Darwina a przeprowadz. przez sam. Haeckla (W. 8)

p. 111

Ale fakt, że subst. – czyli materya połączo. z siła = Kraftstoff (L. 185) sama wszędz. rusza się i przekształc. = przerab. prawo subst. w powszech. prawo rozwoju (W. 151)

W tem najwyż. dogma: (Glaubenssatz) przyrodn. W. 39 wszystk. promien. naszej wiedz. zbiegaj. się i w nim znajdu. się wszno = jednolit. wytłum. wszystk. zjawis. a pewn. podsta. monizm

16.6.909 owej.

W świetl. Spraw. pośrednio. tak się przedstaw:

ogól. problemy Kosmicz.

I Powstan: i grani. świa. w przestrze. i czasie =

Mater. jest niezniszczal.

Żad. atom nigd. nie zgin.

żad. cząst. siły pozornej. w świe. nig. nie gin.

To także. niewątpli.

Konklu: logi: Zachow. mater. i siły we wszystk. czas. zaw. było

tak samo ogólne, jak dziś. obz. bez wyjątk.

Z tego wyni:

a) przestrz. Kosmi. jest nieskoń =

b) wszędz. wypełnio. mater.

c) czas Kosmi. jest także. nieskoń.

nie ma początk. ani końca mieć nie będ.

jest to wieczno!

Ogóln. prawo subst. - pojęcia. mater. i siła są niezniszczal.

naukow. stwierd. i potwier. pogl. monisty. o nieskończo.

wszechśw. nie tyl. w ~~przestrze~~ czasie. lecz i w ~~przestrzeni~~ W. 31.

W. 8

zat. to twierdz. ścisł. udowod. W. 11 =

Schneken

p. 111

I

p. IIII

11

p. 111

Przez to zost. załatwio. kwest. teoretyczno-poznaw. co do znacz. wszystkich naszych dwóch form intuicyjn.

Bezwzgl. przestrz. i czasu – o któr. powątp. ideali = dwie odrzuc =
bo próżn. przestr. nie ma
pozost. zat. mater. wypełniaj. przestrz. nieskończ.
a ruch wieczny. lub energia geneby: która wyprzed: czas nieskoń =

112

A dwie te formy intuicyjn. świadcz. znowu o nieskoń. i wieczno. wszechświa. = W 99

II

Druga zagad. kosmi.

Skąd się ruch bierze:

odpow: ruch był zawsz: czyli od począt. połączo. z mater. jako przymiot. pierwo.–

112

To rozpowsz. monisty. opier. się na przew. substan:
i na wielk. postęp: astrono. i fizy: W. 97 – w nowsz. czas.

Pojęc. skończo. nieskończono. – infinitas finita = nie zawier. żad. kontradykc: dla konsekw. i jasnej. myślen. monisty
jak wykl. rozumo.

Ani filozofo. nie powinni uważ. takiż: poj. że wyprzec. lub bezsensu. gdy monista mówi o niezmienno. ilości nieskończo = Albowiem prawo zachowan. materyi i siły dowod. +

+ że nieskończ. wielka suma energii jak i suma materyi faktycz. pozostaje zawsz. ta sama i niezmienna

23.6 - 909 r.

Ale prawo Klauzyusa i Thomsona ?

Według nieg. posuw. się stabnięcie energ. czyli jej przejście w ciepło, wypraw. się po wszechśw. a nie mogące się zamien. w pracę mechani. - W. 100 N 23 — Schnehen p. 112

Z tego zdan. któr. poleg. na pewnej zasad. podsta. dowiedz. się. iż pierw. zdan. lub opar. na zasad. wyni.

że rozwój świa. zaw. się przed czas. skończo. który go nikt nie znamię. ani oznacz. nie potrafi = a także w czas. skończo. dojdz. do ogóln. spoczyn = N. 24 W 100 =

a to się zgad. z hypote. ustalony Kan. i Lapl.

która przypusz. że rozwój kied. się zacz: W. 98 =

Ale H jako monis. i Vorsetka myśli = odrzu. jedn. i drug =

Według praw. substan. nie może być ani począt. ani koń = świa.

Drug. twierdz. mechani. teor. ciepła sprzeciw. się pierwo. i musi być odrzuco = W. 100 -

Klauzy. - wobec. niedostrzeg. tej kontradykt = a także wiel. innych znakomi. fizyk. tego rozum. nie chcą = że rozprasza. energ. zost. w sprzeczno. do zachow. energ. — p. 113

H dod. że drug. prawo ma tylk. warto. i sprawdz. się na poszczegól. wypad. jak nam zna. są na ziemi naor.

Ale w cało. wszechświa. panuj. zupeł. inn. stosun.

p. 113 Tam uderzą o sieb. dwa ciała nieb. a wted. ulatniej. się Kolosal.
masy ciepła, podcz. gdy rozpylone masy wywrac. się w świat i rozpros.
Na ziemi nic stać. się nie wydarz. nie jest wszystko: na rozpros. energ.
jakb. należ. przypuszcz. lecz raz: zamien: uśpion. ciepła na powrót
w pracę mechani !! = W. 100

Uczonego: monisty:

Świat jest nieskończo. w przestrz. i czasie – Nigd. nie jest pusty
lecz wypełnio. mater. Ruch wywołan. przez niezniszczal. energ.
tej niezniszczal. mater. – jest wieczn. – Koleją o nieprzyd. powsta.
nej. się epok. rozwoju: Zgęszcz. i rozwiąz. (Auflösg) odmien.
p. 113 się w każd. części świa. i równocz. odbyw. się w różn. stron.
przestrz. kosmi. Gdy w jedn. stron. mater. pierw. rozdziel. się
na eter i masę ważką a przez dalsz. zgęszcz. się zaraz małe
pot. wiecz. powst. ciała nieb. – w in. stron. wreszcie. zderzen.
odbyw. się w odwrot. kied. A tak rozw. zagadk. pyta. co do
powstan. ruchu – W. 12. 97 =

113 – Nieskończ. rząd Chwolsona –
114 – odpow: H

30.6.709. 12

Tur. wielka prawd: która wypły. z praw. zubst. — Schnehen p. 114 =

Jedno. wszyst. sił przyro. = W. 102

Zjawisk. chemi. są to przemia: form mater. = Formwandlg. der Stoff.

" fizyk. wszyst. są to " " siły = metamorf. energ:

Wszyst. tak zwa: siły przyro = energ. mechani. i chemi.

głos i ciepło, świat. i elektry =

mog. jako zwicza. formy energii mecho. jed. w drug.

są to zat. wsz. formy zjawian. się jedn. i tej p. 114

sam. siły pierwo — W. 103 —

Wszyst. wyobraż. sob. tę wspól. jedyn. siły pierwo. jako ruch wibracyj.

najmniej. cząstecz. masy — W. 88.

H. woli: że to jest tendencja do zgrupow. się pierwo. równ. mater.

kosmi. — W. 89 —

ale w każd. razie wyni. z tych przemian jedno. wszyst. tak

zw. sił przyro = moniz. ener. W. 103 —

Ta jedno. zost. uznan. w cał. dziedz. przyro. nieorgani. — W. 103 —

Inacz. przedst. rzecz się w św. organi.

przypusz. się siły duch. lub kieruj. = richtende o

zwa. gdy chod. o życie duch.

Ale nauk. ewolu. uznaje ~~pomost~~ od jedn. do drug. dziedzi-

dzinie tak samo

p. 114 Dziś. mamy jasne przeświad. że wszyst. zjaw. życie organi. poddane są ogóln. prawu subst. jak nieorgani. zjawis. — W. 103 —

115 H. ten monizm Kosmosu lub Kosmi. monizm. L. 16 — już obwar. zasada. przed 40 laty = W 103 =

Zasadn. jedno. przyro. anorgani. i orgar. choć tak daleko posun. pomi. jest tkomięcy. wymag. przez myślen. monisty =

Woln. przyj. przeciwień. przyciągaj. i odpych. sił M. 14 — ale nie woln. przyj.: sił niematerjal. — t. j. siły któr. nie są bez materjał. dźwign.

Bo takich dotąd. aż po dziś dzień nie objaw. ani jedn. W. 90 istotn. nieprzystęp. dla poznan. naukow.

115 Prawda że i ato. i mechani. tych sił środko. nie są przedmio. doświadcz. lecz tyl. wiary naukow.

żad. przyrodnik ich nie widział — ani bezpośr. nie doświad. — M. 37. Ale to przypuszcz. jest zasad.

nie przekra. granic przyro:

da się umieścić bez oporu w ogól. praw. substancyal.

broni jedno. sił przyro.

zadawal. ciągł. potrzeb. przyczyno. zarazem. rozu. L. 24 —

115 ale niemater. siły żywot. = zob. L. 24

p. 115

7.7.909

Jedno. sił przyro: wymag. żeb. także świat organicz: był zlożo. w jedno tosamo. z świa. nieorgani. Haeckl. i szkole jeg. wyd. się że (zob. Kartka 13) –

Monizm żąd: zasadn. jedno. wszyst. zjawis. przyro. tak organi. jak nieorgani.

Oba porząd. muszą się dać wytłum. przez siły fizyk. i chemi.

Tylko te idą za przyrodą: Przyro. sama się kończ. gdz. się kończy świat materyi, świat rucho. atom.

Przyro. to świat zjawisk naszych:

Jest to oczywis. petitio principii

Dawniej tak szkoła – Haeckel =

p. 116

dziciaj nikt nie wątpi. że zjawis. biolog. należ. tum. mechanist.

Haeckel zwra: uwag. na podob. międ. świa. organi. a nieorga.

p. 116

a wreszcie teorya powszechn. ewolu. i przez te przepaść nieprzeby. pomost runie –

bo monery p/117 =

Monizm

Schmucker

p. 114

p. 115

Zob. Ed. Hartmann das Problem des Lebens =

Id. Grundriss der Naturphilo:

Dr. Ude = monist: od teleolog. Weltanschauung Graz 1907

Schweitzer – die Energie u. Entropie der Naturkräfte – Köln 1901 –

Schneher 117

Przez to rozwiąz. teki = kwest. powstan. życia =
zob. p. 117–118
jak życie powst.

Francé – der heut. Stand der darwin. Fragen. Leip. 907 –

Tak z najniż. form żyj. powst. coraz doskon. formy – wgłosi. Darwi – i Haeck.

p. 118 –

Walka o życie i pew. organi. wyjaśni[illegible] wszystk. u Darwi. i Haeckl.

Ale witalizm podno. głowę – zob. p. 119

Schneher 119

Należ. wyrzu. wszelka celowo.
Bo celowo. jest najważn. przeszko. dla rozum. jednolit. poglad. na przyro. Jest zasłu. Darw. że to przeprow. konsekw.
on jest jakoby Newtonem organi. świa. (– p. 118)
a po nim przyro. H. spopularyzo. jej wynik. a dod. jeszcz. hipote. o pierwo. samorodz. i drug. teor. o ciągł. wszystkim.

p. 120

H. nie cierpi metafory – Spitzfindigkeiten –
Przyjmu. jedn. działan. przyro. ale tak organi. jej jak organi. 120 rozwijan. lub powstan. przypisu. się ślep. ~~[illegible]~~ ~~nieświadom~~ ciemu i bez celo wewn. działan. sił przyrody

Monizm

Schneken 120

Pomij. też powst. człow. i histor. ludzk. duszy oraz jej pochodz. i dziw. dzieje, któr. przebyć, aż dziś w epok., za nim nawet od metafizyki wied., metarów i gabek. naweet rozwin. się w małpie i ludz. dusze.

I obwoz. się U Duc. przez Dubois-Reymond, i jego ograniczen. wiedzy poznaw. całej prawdy - ignorabimus - Haeck. - nie to ze testimon. paupert. bo nie ma niczego, coby niepojęt. było dla ludzk. badań.

Świadectwo

Haeck. o Bogu i Religii.

Monizm nie chce nieszczęść. Boga.

Nie chce zniosz. relig. lecz ją przekształc. odpowiedn. do wymag. czasu i pogodzić z wynik. nauki przyrody. V. II. 362 –

Chce wyróżn. przeciwieńst. któr. zdan. H. istnieją dot. niepotrzeb. pomięd. dwie. dziedzin. najwyżs. ogarn. ducha.

Chce zachowć. potrzeb. serca i rozum. w spos. równaki – W 133

Ale żeb. to osiągn. nie może odwołać się do przedstaw. wiary nadprzyr. do objawien. ani do cud. – lecz tyl. do rozu. bo ten jest najwyż. dobr. ludzk.

Musi bezwzględ. odrzucić wszyst. poję. któr. nie zgadz. się z jasn. twierdzen. empiry. badań przyrody

To zaś prawd. jest co do wszyst. form teiz. któr. uważa w Bogu istot. samodziel. różn. od świa. i przyr. a zaw. uważa w niem osobist. Stwór. świa. (W 116)

O działan. tak. Boga wiara nie moż. odnaleźć się w zakres. dziedz. przyro. – L. 190 –

Co mówi o Bogu Ojcu – W. 110 –

Ten osobist. Bóg zaw. jest udoskonal. obraz. człow. i t. d. W. 116 – p. 144 p. 145

Ten Bóg zaws. bedz. istnieć = bedz. to zwierz. kręgo. gazo –

Dlatego nie da się utrzym. wiar. w Boga osobist. ani w Opatrzno. ani w dusz. nieśmiert. ani w wolną wolę | p. 145

Schneben 144

p. 145 Tych dogm. trzeb. się pozb.

ale nasz. poję. o Bogu ciąg. się zmien.

bo z wszyst. pojęć zarazem najsiln. dotyk.:

najwyż. rzeczyw. pozna[?] wszystk. intere. mocza. tęsk.[?]

oraz wyobraź. poetyc. i twórcz. p. 145.

Najbard. zaś oczysz. się poję. Bo. w Monizm. współ. H (M. 35 L. 188)

Chociaż. już Spino. i Göth. wiele przed nim zrobi. na tem polu W. 133 (L. 198)

Bóg już nie jest istą: osobis. pozaświato. nadprzyrodz.

lecz ~~jest~~ wewnątrz. świa. przebyw.; jest wszęd. przyro. zamcz. -

Dla teg. nowa relig. przyrodzo. monisty. (M. 30. 35)

może uchodz. za Panteiz. W. 116

lub za Ateizm o ile przeczy, żeb. była jaka różni.

międz. Bog. a ~~Świ~~atem W. 117

p. 145 Bóg i świa. - Bóg i przyro. to jedn. i to samo (L. V)

Są to róż. nazw. dla tej samej rzeczy.

Bog i natura oto formuł. dla teolo. monisty. L. 198. 38.

p. 146 Bo jest tylk. jedn. subst. która i Bog. jest i przyro.

Mater. nieskończo. i siła lub energ. są to tyl. dwa pierwo. przymio.

Isto. świata, która wszyst. obejmu. i boska jest W. 14. 88 L. 42

Moim. takż. Bog: uorwa. obraz wewn. substan=cyj. mater. działaj. siły lub energ. W. 116 | Schnehen

lub sumą sił Wrechświe – d. Kraftsumme des Alls – | p. 146

która nie daj. się oddziel. od jeg. sumy masowej

lub też nieskoń. sumą wszyst. sił przyro. (M. 33)

Tak więc uważa się Bog. jako Duch. porówna. wcarnator Kosmo. M. 13 –

moż. także powiedz. że Duch boski ~~~~ żyje we wszyst. rzecz. M. 9. 33 –

że to wszyst. obejmuj. dusza świata, której drobnist. cząstk. jest i dusza ucera –

jak światło uczu. jest tyl. cząsią wielk. świa. ??ad – M. 13 – | p. 146

Ale jest także w duchu oświeco. teolo. i prowad. do najwyższ. monoteiz. gdy się Bo. uważ. jako sumę wszyst. sił i skut. W 165

Lub też przeciwnego. myśli. eter jest tem, z czeg. wszystk masa wyszła

moż. więc ów eter postaw. jako Bóst. wszyst. obejmu. i tworzące – najpierw ~~~~~ lenio. i ośr. masie która jest tem, z czeg. Bóg tworzy wszyst. – a tak moż. potarz. wiarę w Bog. z ostat. prawd. wiary przyrodn. M. 16. 37 –

A gdy zważy. że cała nowa wiedz. przyro. sprowad. się do jedn. wielk. prawa zachowan. substa (= suma wszyst. sił i wszyst. materyi) – moż. to najwyż. prawo oznacz. jako niewzruszo. kamień węgiel. lub § 1 – monisty. religii rozumu lub relig. przyrody | p. 146

p. 146 lub też Bo- określ. jako najwyż. prawo przyro. lub świa. które też wystę[puj]. jako †

† dzia[ł]. powszechn. przestrzeni. Ani też H nie ma nic przeciw temu,

żeb. Boga osobist. przerob. na uosobion. ideę prawdy

Wszak do poję. właśn. staro. ów most cenny, który łączy krainę

czarów poezyi religii. z krainą świat. nauko. pozna. przyro. M. 33.

A gdy jeszcz. uzupełni. ideę praw. przez ideę dobro. i piękno.

wted. otrzym. jako najst. poję. Boga trojaki ideał boży,

prawdziwą trójcę monizm. - dla któr ~~stale~~ wiek dwudziesty

będz. budow. swoj. ołta.

a tak mo[n]i. Boga któr. jest suma wszelk. sił atomo. i wszelk.

wibra. eteryc. (M. 33)

p. 147 w sobie. sercu czcić jako ducha dobroci piękności i prawdy -

Geist d. Guten, d. Schön. u. der Wahrheit - (M. 36 - W 135)

Bo nie chodz. o narz. przy tem najwyż. dogma. wiary (Glaubens-

satz) lecz o jedno. pojęcia fundamental. Einheit d. Grundvor-

stellung M. 33 - i o jasne poję. filozofi. M. 27 = które

są pewn. fundam. pod ~~wszyst.~~ allen. dobrą naukę moral. 3'

p. 147 Któż. o tem wątp: dod. Schaeffer - że ta monisty. relig.

przyrodzo. H w głów. zasad. zgad. się z pogl. Spino. i Göthe.

i rzeczywiś. przedsta. najwyżs. formę wiary w Boga, którą

dot. osiągnęli to -

Konklu. o moniz. <u>Haeck.</u>:

Jeżeli zestaw. wszystk. pochwał. i wszyst. nazw. które H. nadaw. w różn. czas. swojemu system. –

to otrzymamy monizm, moniz. w tej form. którą mu nad. w swoj. Ogól. Morfologii a dziś przez większo. filozo. i przyrodn. podzielan. bywa – (V. II. 352) znacz. to samo, co mechanizm – o ile w zjawisk. życia i świadomo. (biologii i psycholo.) uznaj. tyl. przyczy. mechani. jako przyczy. prawdzi. (V. II. 353. L. 107) Ale można go także nazw. teorety. materializ. lub Hylonizm. ponieważ wedł. niego ~~jego pojęć~~ wszyst. zjawis. wypływ. za ruch. ożywion. części materyaln. lub ~~atom.~~ atomów obdarzo. i siłą i masą (beseelte Stoffteile od. Kraftstoffatome) V. II. 355. L. 35. L. 32)

~~Ale~~ może b. go także nazw. Panpsychiz. lub Spirytualiz. ponieważ przypu. wszelk. mater. aż do atom. z któr. się skła. wewnętr. stron. czucia (Innenseite der Empfindg) siły lub energii (V. II 354). Ale dla teg. może go także nazw. hylozoizm. gdy się pragn. podnieść tę jego właściwo. że jako konsekwen. moniz. tak samo unik. możliwo. jednostronn. konsekwen. materializmu jak konsekwent. dynamiz. (= Energetyki lub Spirytualiz.)

O ile zaś rozwój świa. uważ. za proces przyrody, do pewn. stopn. dającej się poznać, może go także nazw. Kosmoniz. i postaw. przeciw Agnostycyzm. (V. II 357)

p. 147

Generelle Morphologie 2 Bde. (M I. II)

(M) Monismus als Bd. zw. d. der Relig. u. Wissensch.

Natürl. Schöpfungslehre

Jest zaś Kosmoteizm lub Panteizm - o ile dla niego Bóg jedno jest ze sumą siły (Kraftsumme) wszechświata. ta zaś nie da się oddziel. od sumy jego masy (Stoffsumme) V. II. 355. W. 116) – jest znowu ateizm. o ile przeczy, żeby zachodzi. jakaś różni. międ. Bog. a świat. (W. 117) – a jest znowu teizm. o ile uczci w Bogu uosobion. ideę prawdy lub ducha dobr: (den Geist des Guten) (M. 33)

To też H. żegnaj. się z czytelni. Zagad. świa. pojednaw. zwra. uwag. na to, że ostr. przeciwień. międz. monizm. a dualiz. – który jedno. w swoj. książ. – Tegoż ~~się~~ więcej doprowa. stopn. przy konsekw. i jasn. myślen. a naw. da się rozwiąz. w pewn. poniewaz. harmon.

Przy zupeł. konsekw. myślen. a równomiern. stosowan. najwyż. zasad do całej dziedzi. kosmo. = przyro. organi. i nieorgani. = zbliż. się przeciwień. teiz. i panteiz; witaliz. i mechaniz. ostate. naw. [illegible] realiz. i idealiz. = aż do zetknię. się – bis zur Berührung –

Ale niest. konsekw. myślen. pozost. wciąż rzadk. zjawisk przyrod. (W. 152) – Gdyb. tak nie było, to ostatecz. nie ~~potrzeb~~ byłab. ~~było~~ została napis. książ. o Zagadk. świa. lub nie potrzeb było jej napis.

Ale skoro tak nie jest – to zna: skoro wszyscy ludzi nie myśli konsekwent = będą wszys. czytel. kontent. że H. im udziel. ogól. rezult. swoich mozol. badań (W. 154) A żąd. nawet. żeb. czytel. mimo swoich słab. zdolno. umiel. pójść za nim i przekon. się, iż [illegible] (W. 163) głosi on jedności monist. pogl. na świat, który tworzy +

+ w całość jedn. bezsporną ducha i przyrod; duszę i ciało, Boga i świat

Spinoza Monizm

Spinoza i dzisiejszy Monizm

Spino: po śmier. poszedł w zapom: (†1677) = jego pisma tak za życia wyd. jak i opp. posthuma po części śledzo. i konfiskow. — pierw. wyd. now. jest dopiero z r. 1807 zrobio. przez Paul: trud. wszy. było naw. wystar. się o dawną jaką edycję (Opp. posth. z r. 1677) — oczyw. moż. było go pozn. z relac: w history. filoz: np. Bruckera — lub z pism polemicz. wydaw. pod kon. w. XVII i w pierw. poł. XVIII — ale bezpośr. wpływu na liter: europ. ~~tak~~ — filozofi. nie wywarł. = Był zachwycony przez Lessinga — tego mawiał ~~gdy~~ ~~śmier~~ pięg. dorosło. =

Niektóre jedn. wyt[...]ne duchy oczytyw. jego pisma. tak nało przykł. dwóch tak. spotk: się nad Ren. w lipcu 1774 = (w Kolonii, ~~[...]~~ naprzód w Dusseldorfie pot.) rozmo. o Spino: Młod. Goethe miał wtedy lat 25 — ~~zapomniany~~ zbun. od niedaw: Jacobi o sześć let starszy = (Fryd. Henryk (1743 — 1819 =)

W rozmo: o Spino: tak zapale: się do wspólnego przedmio = że zawarli przyjaź. do zgon. Oczywiście Jacobi szedł dale. lepiej żydows. filoz. i stając. z Jacob. było dla nieg. objaw. monizmu w zrzeczeniu: którego został jako wysław: a zdaniem nie umiał ale jako poeta oddać wrażeń:

Jubilaeumsausg. T. XXIV p. 215–218

Jena. wiel. lat później obaj przypominają sob. te dług. rozmowy prowad. wiecz. altanie o dziele Etyka Spinoz. — a gdy zmęczeni rozmową udali się Kaźd. do swego pokoju — jak opow. Göthe w 3 cz. części Dichtung und Wahrheit zasnąć nie mógł — on w końcu wszedł do Jacobiego i rozmowy przy oknie wyglądali na Ren srebrzysty, tonący raz w nocy księżycowej swoje wspaniałe fale. Patrząc na szeroką rzekę, ponad którą drżało światło księżycowe roztkowaliśmy wzajemnem udzielaniem sobie myśli, w tak bogato wypada w najśliczn. czasie młodzieńczego rozwoju — Göthe miał wtedy lat 27 a Fritz Jacobi był o 6 lat starszy. Jakkol. później każdy odmienn. drogą idąc się spotkali, jednak przyjaźń ta w owej nocy pamięt. zawar. potrwała do śmierci Jacobieg. Umarł 18 lat przed Göth. w r. 1819.

Otóż ta przyjaźń zawarta noc owa przedyskuto. nad Renem w lip. 1774 = sprawiła że nagle powstał. kultu dla Spino. w Niemcz. Gdy Göthe wypowiad. się Jacobiemu, że Etyka Spi: powróci mu spokój ducha którego nie prze. szukał — to to jest wyraz nieinteresowania: bo kaź. kocha Boga a nie żąda wzajemności od Nieg. = wszyscy którzy podziwiali Göth = każd. jego utwór: nad. nadzwyczaj. przyrody zaczęli uważać Spinozę a z drugiej strony Jacobi, który był przeciwnik. filozofii Spinoz: jednak uznając przyznał się do jego chwały.

20.3

Dla Spino. każd. determina. jest negacyą a stąd wnosi, że jedyn. bytem wszystko stanowiącym i obejmującym jest subst. czyli boskość lub Bóg – subst = deus:

Gdy w połow. 19 stul. Büchn. Moleschott i Karol Vogt poczęli szerz. materyalizm, orzekając że subst: właściw. to własn. mater. a zmienn. przymiot. stworz. dotychczas za właściwe skutk. owej Subst.

Büchner: Przyroda czyli materya w swojej całości jest matką rodzącą i podtrzymującą na nowo wszyst. rzeczy = Kr. St. 52

Id: nie uznaje się materyalist. bo nazwa ta źle oznacza teoryę wyd. 21 e 904 =
uważ: mater. siłę i ducha nie ~~jako~~ ~~rzeczy~~ oddzielo. lecz jako różn. strony lub różn. objawy lub wyrazy ~~tego~~ ~~samego~~ pierwiast.

Uzupeł. tę defin. Büchn: głosi Haeck:

Spino. – Monizm

Brander – der natur. Monismus d. Neuzeit od. Haeckels Weltanschauung – Paderb. 907 Schöningh p. 18

Wiesner, prof. wiedeń. – Naturforschung u. Weltanschauung. uważ. że współ. wojowie twierdz. że wszelka wiedza ludz. jest ~~wszelka~~ wszelka przyrodą a wszelki pogląd na świat polega wyłącznie na wiedzy przyrodn.

Weltanschauung. Philos. u. Religion in Darstellungen von Dilthey i t. d. Zawiera 20 artykułów z których 10 po kolei pod tyt. ogól. Filozofia – a 10 następ. pod tyt. współ. religia

K. 21.
23. VI. 1953. [illegible]